

XALQ ERTAKLARINI MULTIMEDIA ASOSIDA O'RGATISHNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Seitmuratova Venera Jumamuratovna¹, Tog'ayeva Feruza Shavkat qizi²

¹*Toshkent amaliy fanlar universiteti "Maktabgacha ta'lim metodikasi" kafedrasi katta o'qituvchisi*

²*Sirtqi ta'lim bo'limi 4-kurs talabasi*

¹*e-mail: veneraseitmuratova7907@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot xalq ertaklarini maktabgacha ta'limda multimedia asosida o'rgatishning pedagogik ahamiyatini aniqlashga qaratilgan. Xalq ertaklarining maktabgacha davrga mos tarbiyaviy ahamiyati, bolaning o'z ona tilida to'g'ri gapirishiga va nutq boyligini oshirishiga yo'naltirilishi, ertakdagi odob-axloq qoydalari, insonning ezgulikka intilishi kabi fazilatlardan bola o'ziga o'rnak olishi haqida fikrlar bildirilgan. Hozirgi tez surat bilan rivojlanayotgan zamonda maktabgacha ta'limda multimedia asosida mashg'ulotlar olib borilishning tarbiyachi uchun qulayligi, bolalarning qiziqishini oshirish, ta'lim sifatini yaxshilash, yuqori samaradorlikka erishish haqida ma'lumotlar ham keltirilgan.

Kalit so'zlar: ijodiy tafakkur, analiz, **sintez**, taqqoslash, multimedia vositalari, audio va vizual komponentlar, tadqiqot, baholash mezonlari, mobil ilova.

KIRISH

Hozirgi kunda maktabgacha ta'limda ham raqamli texnologiyalarning roli tobora ortib bormoqda. Xususan, bu tizimda zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali bolalarning bilim olish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishga erishilmoqda. Shu bilan birga, milliy merosni asrash va uni yosh avlodga yetkazish ta'limning asosiy vazifalaridan biridir. O'zbekistonning ko'p millatli aholisi va boy madaniy merosi borligini inobatga olsak, har bir millatning o'ziga xos madaniyatini bolalarga yetkazish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Xalq ertaklari xalqning milliy merosini o'zida mujassamlashtirgan bo'lib, ular orqali millat qadriyatlari, urf-odatlar va an'analari avloddan-avlodga yetkaziladi. Bunday xalq ertaklari bolalarga axloqiy saboqlar berib, ularning nutqining o'sishi, ona tilida to'g'ri so'zlashi va ijodiy tafakkurining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ammo zamonaviy bolalarning raqamli texnologiyalarga ko'nikib qolganligini hisobga olsak, bu milliy merosni ularga yetkazish uchun innovatsion yondashuvlar talab qilinadi.

Multimediali mahsulotlar maktabgacha ta'lim jarayonini ma'lumotlar bilan boyitishda va milliy ertaklarni interaktiv tarzda o'rgatishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu tadqiqot xalq ertaklarini maktabgacha ta'limda multimediali mahsulotlar orqali o'rgatishning pedagogik ahamiyatini tahlil qilishga qaratilgan. Xususan, bu yondashuvda bolalarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish, ularni milliy urf-odatlar, qadriyatlar bilan yaqindan tanishtirish hamda ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qilishdagi o'rni o'rganiladi. Bolalar uchun o'z milliy madaniyatiga oid bilimlarni o'rganish, bu bilimlarni zamonaviy texnologiyalar yordamida qabul qilish jarayonini qulay va qiziqarli qilish muhimdir. Shu bilan birga, bu tadqiqot maktabgacha ta'lim tashkilotlarida multimediali mahsulotlarni qo'llash tajribalarini o'rganib, ularning natijalarini tahlil qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Ertaklar bolalar dunyoqarashining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Ular ertaklarning sehrli olamiga sho'ng'ib, ilk tushunchalarini shakllantirish bilan birga, qalblarida yaxshilikka mehr va yomonlikka nafrat kabi tuyg'ularni rivojlantiradilar. Ertaklarda har qanday xalqning hayolidan tug'ilgan yaxshi g'oyalar, badiiy tasvirlash shakli o'rin olgan. Qoraqalpoq ertaklarining g'oyasini boshqa xalqlar ertaklariga taqqoslaganda, ayrim syujetlik va mazmuni tarafidan da o'xshashliklar bor ekanligi ko'rinadi. Demak, ertaklar xalqning bola tarbiyasidagi bitmas, tuganmas xazinasi ekanligini va uni zamonaviy usullar bilan integratsiyalash tarbiyachi uchun yengil bo'lsa bola uchun esa qiziqarli hisoblanadi.

Xalq ertaklarini multimediali usulda ta'lim berish maktabgacha ta'lim jarayoniga yangi imkoniyatlar ochib beradi. Bunda tarbiyachi bolalar bilan ertakni tomosha qilib bo'lgannan so'ng ularning ijodiy tafakkurini va fikrlashini rivojlantirishda quyidagicha metodikalarda olib borishi mumkin:

1. "O'xshashliklar" ushbu metodikada tarbiyachi bugingi o'rgatilgan ertakdan bir so'zni oladi, masalan "asalari" bolalar shu so'zga tegishli o'xshashliklarni aytadi. "Sariq", "asal", "foydali" va hakoza.
2. "O'ylap toping" metodikasida esa guruhdagi bitta bolaga bugingi ertak yoki bolalar qo'shig'idan xohlagan bir so'zni aytish tushuntiriladi va bola masalan "kapalak" deyishi mumkin, tarbiyachi esa bolalarga kapalak haqida savollar beradi, "ularning rangi qanaqa", "nechta qanoti bor", "u nima bilan oziqlanadi", "qaysi faslda paydo bo'ladi" va hakoza. Bolalar savollarga javob topishga harakat qiladi va ijodiy fikrlash qobiliyati rivojlanadi.
3. "Ertakning davomini o'zining o'ylab top" mashqida tarbiyachi bolalarga ertakning boshini boshlab beradi va davomini siz qanaqa qilib o'zgartirgan bo'lar edingiz degan taklif beriladi. Bola ertakni o'zi tafakkurida ijod qiladi va aytib beradi.
4. "Ertak qahromonini o'zgartirib ber" bunda tarbiyachi bolaga bugingi ertaktagi bosh qahromonning xulq-atvorini, xatti-harakatlarini, umuman obrazini o'z tasavvurida o'zgartirib ertakni qayta aytib berishini tushuntiradi. Bola hayolini, tasavvurini ishga solib, bosh qahromonning obrazini o'zi xohlagan tarzda tasvirlaydi va bu albatta bolaning ijodiy tafakkurini, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Demak, bunday usullar pedagogik ahamiyati tomonidan bolalar uchun qulay va qiziqarli bo'lib qolmasdan ularning ixtirochilik qirralarini oshiradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ham axborot texnologiyasidan jumladan, multimedia texnologiyasidan foydalanib mashg'ulotlarning samaradorligini oshirish, ta'lim-tarbiya jarayonini jadallashtirish, bolalarda komputer savodxonligini shakllantirish davr talabi. Haqiqatdan ham bolalar ertaklarni faqat multimedia usulida tomosha qilib qo'ymasdan komputer savodxonligini ham oshiradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Xalq ertaklarini multimediali mahsulotlar orqali o'rgatishning pedagogik ahamiyatini aniqlash maqsadida tadqiqot jarayonida eksperimental yondashuv qo'llanilib, tajriba maktabgacha ta'lim tashkilotlarida amalga oshirildi.

Tadqiqot ishtirokchilari: Eksperimental guruh sifatida 5-7 yosh oralig'idagi maktabgacha yoshdagi bolalar tanlandi. Ushbu yosh toifasi tanlanishining asosiy sababi, bu davrda bolalarning ijodiy tafakkuri, fikrlashi va ona tilida so'z zahirasini boyitish qobiliyatlari faol rivojlanishida yotadi.

Multimediali mahsulotlar mazmuni: Tadqiqot uchun maxsus ishlab chiqilgan multimediali mahsulotlar xalq ertaklarini o'z ichiga olgan va bolalarga moslashtirilgan, shuningdek, audio va vizual komponentlar yordamida bolalar uchun qiziqarli va oson o'zlashtiriladigan qilib tayyorlangan.

Tajriba jarayoni: Tajriba uch bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda bolalarning dastlabki xalq ertaklari haqidagi tushunchalari baholandi. Ularning ijodiy tafakkur yuritishi va fikrlashi, eshitish bilan nutq qobiliyatlari maxsus tayyorlangan savol-javoblar orqali aniqlanib, dastlabki ma'lumotlar to'plandi. Shu bilan birga, bolalar xalq ertaklari bilan qay darajada tanish ekanligi ham o'rganildi. Ikkinchi bosqichda bolalarga 4 hafta davomida multimediali xalq ertaklari yordamida ta'lim berildi. Har bir guruh haftasiga 3 marotaba va 20-30 daqiqalik mashg'ulotlar oldi. Bu mashg'ulotlar davomida bolalar turli ertaklar bilan tanishib, ularni o'rganishdi. Mashg'ulotlar davomida pedagoglar bolalar faoliyatini kuzatib bordi va ularning multimediali mahsulotlariga bo'lgan qiziqishlari, tafakkur yuritishi, ishtiroklari hamda qobiliyatlari so'rovnoma va intervyu metodida qayd etildi.

Uchinchi bosqichda bolalarning o'rganish jarayonidagi yutuqlari baholash metodlarida baholandi. Dastlabki va yakuniy natijalar solishtirilib, multimediali mahsulotlarning ta'lim jarayonidagi samaradorligi tahlil qilindi. Baholash mezonlari sifatida bolalarning ijodiy tafakkur

yuritishi va fikrlashi, milliy qadriyatlar va urf-odatlariga oid bilimlari, nutq va muloqot qobiliyatlarining rivojlanishi e'tiborga olindi.

Statistik tahlil: Tajribadan olingan ma'lumotlarni statistik tahlil qilindi. Dastlabki va yakuniy natijalar orasidagi farqlar tegishli metodlar yordamida tahlil qilinib, multimediali xalq ertaklarining pedagogik ta'siri aniqlandi. Shu bilan birga, guruhlar o'rtasidagi natijalar ham taqqoslanib, tadqiqot o'tkazilgan bolalar bilan odatdagi o'rgatish usullarini qo'llagan bolalar orasidagi farqlar aniqlanadi. Natijalar grafikalar va jadval shaklida ko'rsatildi.

Natijalar: Tadqiqot natijalarini umumlashtirish uchun, multimediali xalq ertaklari orqali ta'lim berishning afzalliklari va kamchiliklari hamda ularning pedagogik ahamiyati batafsil o'rganildi. Ushbu yondashuvning maktabgacha ta'lim jarayoniga qo'shgan hissasi va bolalarning ijodiy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilindi. Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, multimediali xalq ertaklari va qo'shiqlari orqali o'rgatish bolalarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda 13% ga oshganligi sezilarli ta'sirini tekkizdi. Bolalar ertaklar va qo'shiqlar orqali millat tarixi, madaniyati bilan tanishib, ularni interaktiv ravishda o'rgandilar. Bu esa ularning muloqot qobiliyatlari va milliy tarbiya olishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

XULOSA

Xalq ertaklarini multimedia asosida o'rgatish maktabgacha ta'limda samarali pedagogik yondashuv sifatida e'tirof etilishi mumkin. Bu nafaqat bolalarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga, balki ularning milliy madaniyatni o'zlashtirishlariga ham katta hissa qo'shadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim Vazirligining «Ilk qadam» Davlat o'quv dasturi (takomillashtirilgan 2-nashr) Tosh-2022.
2. Q. Jarimbetov. «Qaraqalpaq folklori» "Sano standart" Tashkent-2018. 107-bet.
3. Abduqodirov A.A., Begmatova N.H. «Maktabgacha ta'lim muassasalarida multimediya texnologiyasidan foydalanish uslubiyati» Qarshi «Nasaf» nashriyoti 2011-y. 231-bet.
4. Babayeva D.R. «Tevarak atrofni o'rganishda maktabgacha katta yoshdagi bolalarning bog'lanishli nutqini rivojlantirish» Ped. fan. nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. Tosh-2001. 75-b.
5. Seitmuratova V.J. «Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy tafakkurini shakllantirishda multimediali qoraqalpoq xalq ertaklaridan foydalanishning pedagogik ahamiyati» Жамият ва инновациялар – Общество и инновации – Society and innovations Special Issue – 08 (2024) / ISSN 2181-1415
6. Seitmuratova V.J. "Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini ertaklar asosida rivojlantirish" "Экономика и социум" №6(133)-2 2025. 824-str.
www.iupr.ru